

בעזהשי"ת

גליון

יש לחקור

פרשת קרח

תשי"פ לפ"ק

סדרתי בעזרת החונן לאדם דעה

לוי יצחק

בלאמו"ר הרה"ג ר' שלום דוב שנעק שליט"א

גליון זה נתנדב לע"נ

הרה"ח ר' אריה ב"ר יוסף ז"ל

ב"ר מנחם זאב ז"ל

שלום וברכה לכל השואלין ודורשין שהגליון יופיע בעוה"ת מידי שבת בשבתו והיות שזה עולה הרבה כסף אנו פונים להציבור החשוב החשוב לתרום בעין יפה תודה רבה

להערות והארות ולנדיבות

יש לפנות

1965 60th st

Brooklyn ny 11204

1s1syesh@gmail.com

708-929-1818

בחזקת בלתי מוגה כלל וכלל
אפשר להוריד הגליון מהאתרים "לדעת"
או אידישער ווינקל, או דרשו.

בענין ספיקא דאורייתא לחומרא.

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים

- [א] בהקשיא דהלא הדין הוא דספיקא דאורייתא לחומרא, א"כ למה לא נוהגין כהיום ללבוש תכלת מצד ספיקא דאורייתא.
 [ב] בהחקירה ביסוד הדין של ספיקא דאורייתא לחומרא אם זה מצד האסור או המצוה או דהוה חיוב חדש של איסור.
 [ג] נפק"מ א' אם המחלל את השבת בספק איסור דאורייתא אם נעשה מומר או לא.
 [ד] נפק"מ ב' בחולה שצריך לעבור ספק איסור ויש לפניו ספק איסור נבילה או ספק חלב אם צריך להקדים הנבילה או לא.
 [ה] נפק"מ ב' אם מותר לדבר לשון הרע בטלפון לתועלת, כשאחרים שומעים.

צד א' הוא שהוה פרט בכל מצוה ומצוה, ועבירה ועבירה.

צד ב' הוא שבעצם מצד האסור או החיוב המצוה הוה הדין דספיקא לקולא, שהתורה אינה מדברת מספיקות, רק שיש איסור וחיוב חדש של ספיקא.

והנפקא מינה.⁵

נפק"מ א' אם ⁶ המחלל את השבת בספק איסור דאורייתא נעשה מומר או לא.

לצד א' שהוה פרט בכל מצוה ומצוה, אז אפילו המחלל שבת בספק איסור דאורייתא נעשה מומר.

לצד ב' שבעצם מצד האסור או החיוב המצוה הוה הדין דספיקא לקולא, רק שיש איסור וחיוב חדש של ספיקא, אז אינו⁷ נעשה מומר.⁸

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב וגו' [במדבר ט"ז א].

רש"י ד"ה ודתן ואבירם מה עשה, עמד וכנס ר"נ ראשי סנהדראות וכו' והלבישן טליתות שכולן תכלת באו ועמדו לפני משה אמרו לו טלית שכולה של תכלת חייבת בציצית או פטורה אמר להם חייבת התתילו לשחק עליו אפשר טלית של מין אחר חוט אחד של תכלת פוטרה, זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה.

ויש לעיין¹ הלא הדין הוא דספיקא דאורייתא לחומרא, א"כ למה לא נוהגין כהיום ללבוש תכלת מצד ספיקא דאורייתא.

ויש לתלות השאלה בהחקירה הבא.

יש לחקור² ביסוד הדין של ספיקא דאורייתא לחומרא³ אם זה מצד האיסור או המצוה⁴, או דהוה חיוב חדש של איסור שחייבה התורה במקום ספק.

מקורות וביאורים

¹ בעצם אין זה קשיא באופן רחוק, דהא למשל התכלת של הראדזינער כיון דהרבה חולקין עליו א"כ אפשר שאין חיוב מצד ספיקא דאורייתא להחמיר משום דיש סוברים כן, דאם תאמר שיש חיוב אז צריכין לקיים כל השיטות בשו"ע מצד ספיקא דאורייתא, רק העיקר שרציתי הוא לכתוב היסוד בענין ספיקא דאורייתא [עיין לקמן בתירוץ הקשיא] ממילא כתבתי באופן של קשיא, אבל התכלת שנתפרסם בשנה האחרון אז אולי היה שייך בזה ספיקא דאורייתא, שהרי הוה כמעט ברור שזה התכלת, אבל אין זה הנידון עכשיו, רק היסוד.

² והחקירה הוא כעין החקירה שיש בחצי שיעור, אם זה דין מצד האסור, דהיינו חידוש התורה דיש עבירה אפילו בצי שיעור, או דהוה דין חדש איסור של חצי שיעור אבל אין זה אותו העבירה של שיעור שלם.

³ אם ספיקא דאורייתא הוא לחומרא רק מדרבנן, אז וודאי שמוכן החקירה דכיון דבעצם מדאורייתא אמרינן דספיקא לקולא, רק יש חיוב חדש של דרבנן, ממילא י"ל שהחכמים עשו חיוב חדש של ספק אבל לא עשו זה כחלק מהעצם מצוה או עבירה כיון מדאורייתא הוא לקולא, רק אפילו הוא אם אמרינן דהוה לחומרא מן התורה, יש לחקור מה חידוש התורה בהדין של ספיקא לחומרא, אם זה דין בהעצם העבירה והמצוה, או דהוה חיוב או איסור חדש של ספיקא.

⁴ וכן לגבי איסור יש לחקור אם מה שספיקא דאורייתא לחומרא הוא מחשש גוף האיסור, [ובזה עצמו יש לחקור אם זה דין וודאי או ספק] או דהוה איסור חדש של ספק.

⁵ יש הרבה נפק"מ, אבל מחמת חוסר הזמן לא אכתוב אלא ב' נפק"מ.

⁶ נפק"מ זה הוה על פי מה שכתב באגרו"מ [ח"ב סימן כ'] אף לדעת התוס' בעירובין [סט ע"א ד"ה כאן] דהמחלל את השבת באיסור דרבנן נעשה מומר לכל התורה, מ"מ המחלל את השבת בספק איסור דאורייתא אינו נעשה מומר, ומשום דספק איסור דאורייתא בחילול שבת אינו אסור מחמת ליתא דחילול שבת, דהלא בכל איסורי תורה הוזהרנו על הספק ואינו אלא כחומר שאר איסורי תורה שיש איסור כללי ליכנס לבית הספק וזה תלי בהחקירה הנ"ל.

⁷ דלצד זה נמצא דהמחלל את השבת בספק איסור אינו עובר על חילול שבת, אלא על עבירה חדשה שהיא מגר דין ספיקא דאורייתא לחומרא, וליכא דין מומר מי שעובר על זה.

⁸ וכצד זה מבואר מדברי הפמ"ג [באו"ח סי' שד"מ במשבצו"ז סק"ג] דהנה איתא בנזיר [יב ע"א] דמי ששלח שליח לקדש לו אשה ואינו יודע מי נתקדשה לו אסור בכל הנשים שבעולם שכל אחת בספק איסור אחות אשה קיימא, והעיר בפמ"ג למה לא נימא דמצות עשה דפרו ורבו

ובנוגע הקושיא הלא הדין הוא דספיקא דאורייתא לחומרא, א"כ למה לא נוהגין בימינו ללבוש תכלת מצד ספיקא דאורייתא.

לצד ב' שבעצם מצד האיסור או חיוב המצוה הוה הדין דספיקא לקולא, רק שיש איסור וחיוב חדש של ספיקא, אז יש לתרץ¹¹ שהחיוב החדש של ספק מצוה זה רק אם אחר שיעשה הספק יהיה מקיים מצוה בוודאי, אבל אם אחר קיום המצוה מספק עדיין יהיה ספק אם קיים המצוה, בציוור כזה ליכא חיוב מצד ספיקא דאורייתא לחומרא לקיים המצוה.

נפק"מ ב'⁹ בחולה שצריך לעבור ספק איסור ויש לפניו ספק איסור נבילה או ספק חלב שהוא בכרת, אם צריך להקדים הנבילה או לא.

לצד א' שהוא פרט בכל מצוה ומצוה, אז צריך להקדים נבילה שהוא איסור קל יותר מאיסור כרת דחלב.

לצד ב' שבעצם מצד האסור או חיוב המצוה הוה הדין דספיקא לקולא, רק שיש איסור וחיוב חדש של ספיקא, אם כן איסור הזה אין לו חומרת איסור חלב, וא"כ¹⁰ אינו צריך להקדים הנבילה.

מקורות וביאורים

תהא דוחה ל"ת דאיסור קרובות, ואף דל"ת דקרובות ועריות לאו שיש בו כרת הוא מ"מ ספק לא תעשה שיש בו כרת קל הוא ונדחה מפני עשה עב"ד.

ובפשוטו אין לזה שום מובן, דהלא כל מה שאנו חוששין הוא שמה שמא יפגע באיסור אחות אשה ומיניה וביה, הרי איסור זה יש בו כרת ואיזה כח יש בספק עשה לדחות ל"ת דאחות אשה שיש בו כרת.

אשר נראה בדעת הפמ"ג דכלפי הל"ת דאחות אשה ליכא איסורא דכלפי גוף האיסור דלכו"ע ספק דאורייתא לקולא, וכל מה דקי"ל דספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא הוא דין מחודש שאסור לו לאדם ליכנס לבית הספק, ובזה שפיר כתב בפמ"ג דאיסור זה אינו לאו שיש בו כרת, וממילא צדקו דבריו דעשה דפו"ר ידחה איסור זה כדין כל עשה שדוחה ל"ת וחיובא דאשם תלוי בא על ספיקא דחטאת דהוא איסור חדש.⁹ איתא בגמ' במסכת יומא [פג ע"א] דהחולה שצריך לעבור איסור צריך לדקדק לעבור הקל הקל תחילה, ויש לעיין אם צריך החולה לעבור ספק איסור ויש לפניו ספק איסור נבילה או ספק חלב, דלכאורה צריך לאכול הנבילה משום דאיסור נבילה קל יותר.

אכן למש"נ דאיסור ספיקות איסור כללי הוא שלא ליכנס לבית הספק א"כ שם איסור אחד הוא ושני איסורים אלו שוים בחומרתם¹⁰ דלצד זה נמצא דספק הוא עבירה חדש של ספיקא דאורייתא לחומרא, ובין ספק נבילה ובין ספק חלב הוה אסור אחד של ספק, ממילא אין אחד חמור מחבירו.

¹¹ יסוד זה שהחיוב מצוה בספיקא דאורייתא לחומרא הוא רק אם למעשה אחר קיום המצוה יקיים המצוה בוודאי, אבל במקום דאחר שיחמיר לא יקיים המצוה בוודאי אז ליכא חיוב, ראיתי מכמה גדולי הפוסקים [ואיני זוכר כעת בדיוק השמות].

אבל היה קשה לי דמאי השייכות בין הדין של ספיקא דאורייתא לחומרא, לזה שרק אם יקיים המצוה ע"י הספק אז יש חיוב לעשות הספק, הא כיון שיש חיוב מצד ספיקא דאורייתא לחומרא לקיים החומרא, א"כ אפילו לא יקיים המצוה לבסוף, אבל למעשה צריכין להחמיר כמה שאפשר.

אבל לצד זה יש לתרץ דכיון דזה הוה חיוב חדש, א"כ י"ל דבעצם מצד המצוה אין שום חיוב לצד הספק לקיים המצוה, רק שיש חיוב חדש שבמקום ספק חייבה התורה בוודאי לצאת מידי ספק, ואם זה חיוב חדש בבחינת וודאי, אז י"ל שהחיוב הוא רק אם אחר הקיום יקיים המצוה בוודאי.

בענין אם כהנים הם חלק משבט לוי.

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים

א] בהקושיא היכן מצינו שקרח בא לחלוק גם על מעלת שבט הלוייה.
ב] בהחקירה אם הכהנים הם חלק משבט לוי, או דהוה שבט בפני עצמו.
ג] נפק"מ אם כהן שנתחלל נשאר עכ"פ לוי, או לא.

צד א' הוא ¹⁵ שהם חלק משבט לוי, אלא שמעלה יתירה יש בהם.

צד ב' הוא ¹⁶ שהם שבט בפני ¹⁷ עצמו. ¹⁸

והנפקא מינה אם ¹⁹ כהן שנתחלל נשאר עכ"פ לוי, או לא.

לצד א' שהם חלק משבט לוי, אז כהן שנתחלל נשאר במעלות שבט לוי.

לצד ב' שהם שבט בפני עצמו, אז כהן שנתחלל לא נעשה לוי, כיון שפקעה כהונתו נתערטל ממעלתו לגמרי.

בוקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב אלי [במדבר ט"ז ה'].

רש"י ד"ה בוקר ויודע ה' את אשר לו הראוי לעבודת הלוייה, ואת הקדוש והקריב אליו זהו הראוי לקדושת כהונה.

ויש להקשות ¹² היכן מצינו ¹³ שקרח בא לחלוק גם על מעלת שבט הלוייה.

ויש לתרץ ע"פ ¹⁴ החקירה הבא.

יש לחקור אם הכהנים הם חלק משבט לוי, או דהוה שבט בפני עצמו.

מקורות וביאורים

¹² בעצם עיני דברי הרמב"ן בפירושו [פ"ז פ"ה] דקרח כבר גם בבחירת שבט הלוי וטען שבחירת הבכורים עדיין במקומה עומדת, ועשה כן כדי לאסוף את העם אחריו והוסיף הרמב"ן וז"ל והנה כאשר נשרפו אלה הבכורות ר"נ איש נודע שלא בחר השם בעבודתם, וכאשר נתקבל קטורת אהרן נודע שהוא הקדוש, הנה מיושב בזה דברי רש"י המאחר שמאס הקב"ה בעבודת הבכורים שנשרפו ע"כ שבחירת הלויים תחת הבכורים קיימת.

¹³ ובפשוטו זה כיוול במה שאמר כולם קדושים שכולם עמדו על הר סיני ושמעו את מאמר ה', אלא דמעתי צ"ע היכן הודיע ה' למחרת את מעלת שבט הלוי והלא האות במעשה הקטורת והשרופים לא הוכיח אלא על מעלת אהרן וכהונתו.

¹⁴ וע"פ החקירה על החקירה לקמן.

¹⁵ דהיינו דהם יתקו את כחם בתורת שבט לוי, ששבט לוי אוגר בתוכו את הכהונה ואת הלוייה, והוא מחולק לשנים, שבחלק האחד נבחר לכהונה וזו עבודת הקרבנות שצריכה קדושה יתירה, והחלק השני הוא הלוייה, ונמצא שהכהנים הם לויים משובחים.

ויש להביא ראיה לצד זה מלשון הפסוק [דברים י"ח] בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה, מדברי הכתוב מבואר שנצטוו הלויים בשתי דברים, לשאת את הארון, וכתב רש"י הלויים לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו הכהנים והוא נשיאת כפים ומבואר שאף שהכהנים והלויים שניהם בשם שבט לוי נקראו, מ"מ נשתנו הם בדיניהם.

ובגמרא יבמות [פו ע"ב] איתא בעשרים וארבעה מקומות נקראו כהנים לויים, ודוגמא לאחד מהם הפסוק יחזקאל [מד טו] והכהנים הלויים בני צדוק ומבואר שכהנים נקראים בשם לויים.

¹⁶ שהמילדות העבריות קבלו מהקב"ה בתי כהונה ובתי לוייה, ויוכבד זכתה בשניהם, ע"י אהרן זכתה בבתי כהונה, וע"י משה זכתה בבתי לוייה.

¹⁷ אבל אפילו לצד זה אפשר לומר שכהונה כוללת במעלתה גם קדושת לוי שבכלל מאתים מנה.

ויש להביא ראיה לצד זה, דאיתא בילקוט [פר' לך רמז עה] אבות הראשונים הפרישו תרומות ומעשרות, אברהם הפריש תרומה גדולה נתן למלכי צדק הרימותי ידי אל ה' ואין הרמה אלא תרומה, כד"א והרמותם ממנו תרומת ה' וכו' יצחק הפריש מעשר שני וכו' יעקב הפריש מעשר ראשון הה"ד וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך.

ויש להקשות למה נתן אברהם למלכי צדק תרומה גדולה ולא מעשר ראשון, שהרי לא היה לוי, שעדיין לא היו הלויים, שאם מצד המעלה של כהונה היה לו לתת מעשר ראשון למלכי צדק שהוא כהן לאל עליון אלא זה ראייה לצד זה.

¹⁸ ויש להביא ראיה לצד זה [לפי גירסת רש"י] מסוגית הגמ' במסכת תמורה [ד ע"ב] דשם הנידון בגמרא בהלכה של אונס אשה, שהלכה היא לא יוכל לשלחה כל ימיו לו ניהיה לאשה, ואם גירשה צריך להחזירה ואינו לוקה בכך שגירשה הואיל והוא לאו הניתק לעשה, אכן אם הוא כהן שאסור הוא בגרושה אינו מחזירה ומ"מ הרי הוא לוקה שעבר על הלאו של לא יוכל לשלחה, ושם הקשו מדוע לוקה הכהן והרי לאו זה הוא לאו שאינו שוה בכל שהרי בישראל הרי הוא נושא אשה שוב לאשה ואינו לוקה, ותרצו שם בגמ' [וכפי שביאר שם רש"י ד"ה ה"ג בלישנא בתרא וכפי גירסת השטמ"ק שם] דכהנים עמא אחרינא ניהו, ומשום כך נחשב הלאו השהו בכל ודברי רש"י שכהנים נחשבים כעם אחר, יבואר רק אם נאמר שאין הכהנים חלק משבט לוי אלא שבט בפני עצמו, וממילא אף שלוקים הם אין נחשב הדבר כלאו השהו בכל. אבל אם הם חלק משבט לוי ואינם שבט לעצמם, רק שיש להם מצוות יתירות, אם כן אי אפשר לומר עליהם "עמא אחרינא ניהו".

¹⁹ כדי להבין הנפק"מ יש להקדים.

בגמ' במסכת בכורות [מז ע"א] מבואר שבת לוי שנבעלה לגוי נותנין לה מן המעשר ואוכלת, מאידך מבואר שם שבת כהן שנבעלה פקעה ממנה לגמרי קדושת כהונה וממילא בנה חייב בפדיון הבה, ובתוספות [שם ד"ה אל"א] ביאר את ההבדל וכתב וז"ל אבל כהנת דקדושתה פקעה קדושתה לגמרי.

והקשה הגר"ח [חידושי הגר"ח על הרמב"ם איסורי ביאה פט"ו ד"ה והאומנם] שאמנם על ידי ביאת גוי פקעה הקדושה שהיתה בה, מ"מ הרי סוף סוף אשה זו מתחייבת לשבט לוי, וא"כ מדוע בנה חייב בפדיון הבה.

ומכאן הוכיח הגר"ח ששבט הכהונה הוא שבט נפרד משבט לוי, ולכן כל שנבעלה לגוי שוב פקעה ממנה דין כהונה, וממילא גם פקעה ממנה גם דין הלוייה, ומה שנחשבים הכהנים כשבט לוי, אין זה מדין התייחסותם לשבט לוי, אלא שלגודל חשיבות קדושת הכהונה שהיא המעלה העליונה, כוללת היא עצמה בתוכה גם את גם מעלת הלוייה שבכלל מאתים מנה, וכשפקעה קדושתה מחמת שנבעלה לגוי שוב פקעה ממנה גם שם בת לוי, ולכן בנה חייב בפדיון כדון ישראל. ויש לבאר עוד את דבריו שלפ"ז הבדל יש בין בת כהן לבת לוי, שהרי בת לוי שזינתה נותנים לה לאכל מעשר ראשון, א"כ מבואר ששבט לוי סיבת אכילתם היא מחמת התייחסותם לשבט לוי ולא מחמת הקדושה שבהם כמו בבת כהן ולכן אף שזינתה סו"ס שייכת היא לשבט לוי ולכן אוכלת במעשר ראשון ובנה אין צריך פדיון הבה, משא"כ בת כהן שסיבת היותה משבט לוי היא מתוקף קדושתה ולכן כל שפקעה קדושתה פקעה כהונתה.

היוצא מה"ל בקיצור שהגר"ח מחדש שהכהנים הם שבט נפרד משבט לוי וזה תלי בהחקירה הנ"ל.

וראיתי כותבין בשם הרוגוטשבי שבאמת זהו מחלוקת בבלי וירושלמי, ושיטת ירושלמי פ"ח ופ"י מיבמות דמדלוי' שנבעלה בעילת זנות אינה נפסלת ממילא גם כהנת שזינתה נשאר אצל דין לוי' לתת לה מעשר ראשון, דמ"מ מכלל לוי' לא יצאה, והבבלי חולק על זה, ולכאורה פלוגתתם תלוי' בספק הנ"ל אם הפירוש שכהנים הם בעצם לויים או דילמא שם כהונה מפקיע משם לוי' וכמש"כ הגר"ח שם.

בענין אם המעלה של שבט לוי הוא מעלה מצד עצמן.

שאלות ויסודות שיתבררו בתוך הדברים

א] בהקושיא היכן מצינו שקרח בא לחלוק גם על מעלת שבט הלוייה.
 ב] בהחקירה בהמעלה של שבט לוי, אם זה בגלל עצמן, או זה בגלל שהכהנים באים משבט לוי.
 ג] נפק"מ א' אם לפני חטא העגל נעשה העבודה ע"י הכהנים, או ע"י הבכורים.
 ד] בהקשיא דהאיך הבטיח הקב"ה למילדות במצרים בתי כהונה ולויה הרי הקרבת הקרבנות בזמן ההבטחה היתה בבכורות והבכורות באים מכל ישראל ועדיין לא חטאו.
 ה] נפק"מ ב' אם כשאין כהן עולה הלוי או הישראל.
 ו] נפק"מ ג' אם האם יכול ליתן מעשר ראשון לכהן.

בוקר ויודע ה' את אשר לו ואת הקדוש והקריב
 אלי [במדבר ט"ז ה']

ויש לתרץ ע"פ החקירה הבאה.

יש לחקור בהמעלה של שבט לוי, אם היא
 מכח עצמן, או בגלל שהכהנים באים משבט לוי.

רש"י ד"ה בוקר ויודע ה' את אשר לו
 הראוי לעבודת הלוייה, ואת הקדוש והקריב אליו
 זהו הראוי לקדושת כהונה.

צד א' הוא ²¹ שהוה מעלה בפני עצמו.

צד ב' הוא ²² שכל מעלת שבט לוי הוא בהיותו
 השבט שממנו נבחרו בתי כהונה.

משמע מדבריו שאף עבודת הלוייה נתבררה
 באותה שעה, ושקרח חלק גם על עבודת הלוייה.

והנפקא מינה.

ויש להקשות ²⁰ היכן מצינו שקרח בא
 לחלוק גם על מעלת שבט הלוייה.

נפק"מ א' אם ²³ לפני חטא העגל נעשתה
 העבודה ע"י הכהנים, או ע"י הבכורים.

מקורות וביאורים

²⁰ הקושיא כתבנו בהחקירה הנ"ל רק החקירה כאן הוא רק לצד אחד של החקירה הנ"ל ממילא כתבתי דודם החקירה הנ"ל כעין הקדמה לחקירה זו.

²¹ כצד זה משמע בפשוטות הפסוק בפרשת עקב [פ"י פ"ח] כתוב בעת ההיא אחר מעשה העגל הבדיל ה' את שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה' לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו עד היום הזה הרי דעיקר בחירת שבט לוי לא שייכא כלל לשבט הכהונה אלא מעלה היא לעצמה לפי שלא חטאו בעגל.

[ודבר פלא ראיתי בהמעלה של הלוי בחתם סופר במסכת גיטין [נט ע"ב] ד'מביא בשם המרדכי איתא דכבודו של לוי משום כבודו של משה רבינו עליו השלום שהיה לוי וניתנה תורה על ידו ולפי זה כתב דיש לומר דבמקום דליכא כהן והלכה הוא דנתפרקה החבילה אז קורין תלמיד חכם לפניו דהיינו כבודו של משה רבינו].

²² וכצד זה משמע בהמה"ל [בגור אריה] דכתב לבאר וז"ל כיון שהיו חולקים על הכהונה כאילו היו חולקים על הלוייה, דכיון שאין כאן כהונה אין כאן לוייה דקיימא לן [גיטין נט ע"ב] נתפרדה החבילה, ואם תאמרו היאך בירר להם הלוייה שבט לוי הם יהיו לויים, בשלמא הכהונה בירר להם שפיר אבל הלוייה לא בירר להם, ויש לתרץ דסברא היא כיון שאהרן הוא הכהן אם כן שאר שבטו שהם קרובים אליו יותר הם לויים עכ"ל. אשר נראה מבואר מדברי המה"ל דיסוד כל מעלת שבט לוי הוא בהיותו השבט שממנו נבחרו בתי כהונה, באופן שכאשר בא קרח לחלוק על הכהונה הלא כ"ל בזה גם כפירה בעיקר מעלת שבט הלוי, וא"כ נמצא דכאשר הוכחה מעלת אהרן וכהונתו הלא ממילא מן הדין שבטו יהא שבט הנבחר וא"כ נמצא דבמעשה דהשרופים הוכחה מעלתו של אהרן וכהונתו וממילא חזרה בחירת שבט הלוי למקומה.

²³ כדי להבין הנפק"מ יש להקדים.

על הפסוק [במדבר ג' יג] ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר רחם מבני ישראל והיו לי הלויים, כתב רש"י [ד"ה מתוך בני ישראל] שהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי, ע"י הבכורות זכיתי בהם ולקחתים תמורתם, לפי שהיתה העבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו והלויים שלא עבדו ע"א נבחרו תחתיהם.

מבואר מדברי רש"י שעד חטא העגל היתה העבודה ע"י הבכורים, וכך נאמר במדרש רבה [פרשה ד' ס"ח] שעד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורות, ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים, ותדע לך שהיו הבכורות מקריבים עד שלא עמד שבטו של לוי דאדם הראשון היה בכור ומסרן לשת, ושת לתושלח וכו' ועיין שם במדרש את סדר הדורות של הבכורות שהקריבו, ובאבן עזרא [פרשת קורח] ביאר שמחלוקת קורח ועדתו היתה כאשר נתחלפו הבכורים ונבדלו הלויים כי חשבו שמושה עשה מדעתו לתת גדולה לאחיו וקרח היה בכור וכן כל המאטים איש, ולכן משה אמר להם שיקחו מחתות כיון שהיו רגילים בכך, ומבואר בכל זה שעד שנתחלפו הלויים עם הבכורות אהרן הכהן לא עבד עבודה ולא הקריב קרבן שהרי אהרן לא היה בכור דהא מרים גדולה ממנו כמבואר במדרשים.

היוצא מהנ"ל בקיצור שעד חטא העגל היתה העבודה ע"י הבכורים.

וקשה דא"כ האיך הבטיח הקב"ה למילדות במצרים בתי כהונה ולויה [שמות א' כ"א] דויעש להם בתים שהובטח ליוכבד ומרים הכהונה לבתי כהונה ולויה, הרי הקרבת הקרבנות בזמן ההבטחה היתה בבכורות והבכורות באים מכל ישראל, ועוד קשה שבפרשת תצוה [כ"ח א'] כתוב ואתה הקרב אלך את אהרן אחיך ואת בניו איתו מתוך בני ישראל לכהן לי [שיטת רש"י בפרשת כי תשא ל"א י"ח שמעשה העגל היה קודם לצווי המשכן ימים רבים דאין מוקדם ומאוחר בתורה] ושיטת הרמב"ן [בפרשת צו תחילת פרק ח'] שמושה נצטוה על מלאכת המשכן קודם

לצד א' שמעלות שבט לוי ²⁴ הוא מעלה בפני עצמו, אז נמצא שהיתה קיימת כבר לפני בחירת הכהנים לשרת בקודש, וא"כ יש לומר שהכהנים ²⁵ עבדו העבודה. ²⁶

לצד ב' שכל מעלת שבט לוי הוא בהיותו השבט שממנו נבחרו בתי כהונה, אם כן באותה

שעה לא היתה מעלה זו קיימת, אז צ"ל ²⁷ שהבכורים עשו הכל.

נפק"מ ב' ²⁸ בענין קריאת התורה, אם כשאין כהן בבית הכנסת עולה הלוי או הישראלי.

מקורות וביאורים

למעשה העגל ולשיטתו מבואר שהקב"ה צוה למשה שאהרן יהיה כהן גדול לפני מעשה העגל וא"כ קשה הרי העבודה היתה עדיין בבכורות ואיך הקב"ה הבטיח לאהרן כשעדיין הבכורות עבדו ולא נעשו, וי"ל ששלי בהחקירה הני"ל.

ובשלמא בתי לוי לא קשה איך קבלו כיון שבט לוי מיוחד גם בלי עבודתו בבית המקדש, שבמצרים לא השתעבדו בפרך כיון שלמדו כל היום תורה וגם לא חטאו בעגל וכמשי"כ הר"מ [בפ"א מהל' עבודה זרה ה' ג'] וז"ל ויעקב אבינו לימד בניו כולם והבדיל לוי ומיניה ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך ה' ולשמור מצוות אברהם וציוה את בניו שלא יפסוהו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא ישתכח הלימוד וכו' ומעולם לא עבד שבט לוי עבודה זרה עכ"ל יעו"ש, אבל בתי כהונה שמתבטאת בעבודה בבית המקדש אי אפשר להבטיח כיון שלכל משפחה יש בכור והם מפוזרים בכלל ישראל ובזמן ההבטחה ליוכבד הבכורות עבדו.

²⁴ וכצד זה מבואר בדברי המהר"ל שהקשה על הכתוב [שמות כ"ה ה'] וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים ופסוק זה נאמר על משה רבינו לפני שעלה למרום לקבל את עשרת הדברות, וכתב רש"י שנערי בני ישראל אלו הבכורות כיון שעדיין לא נפסלו הבכורות מלעבוד עד מעשה העגל.

והקשה הגור אריה הרי בתחילת פרשת ואתה תצוה כתוב [שמות כ"ח א'] ואתה הקרב אליך את אהרן ואת בניו ואת מתוך בני ישראל לכהנו לי א"כ מוכח שהכהנים עבדו בבית המקדש גם אם לא היה מעשה העגל, שהרי צווי זה היה קודם מעשה העגל כשעדיין נערי בני ישראל דהיינו הבכורות הקריבו ואיך נתכנה אהרן ובניו.

ותירץ הגור אריה שעד שנתכנה אהרן ובניו היו מקריבים את הקרבנות רק הבכורות, ומשנתכנה אהרן ובניו אם לא היו חוטאים הבכורות בחטא העגל היו מקריבים הכהנים את הקרבנות והבכורות היו עושים את עבודת הלויים, ואין זה נחשב שנדחו הבכורות מעבודתם כיון שעד שהוקם המשכן הקריבו בבמה, ובבמה הקריבו הבכורות, אבל למשכן יש קדושה יתירה מבמה, ואת הקדושה יתירה של המשכן הבכורות לא קבלו, ולכן לא היו מקריבים אלא רק היו עובדים את עבודת הלויים והכהנים היו מקריבים, ומבואר שהכהנים לא היו חלק משבט הלויים אלא לכהנים היה מעמד מיוחד ונפרד שלא נבע מהלויים וגם אם הלויים לא היו עובדים הכהנים היו עובדים ומדוייק כך גם בפסוק שכתוב להקריב את אהרן ובניו לכהונה מתוך בני ישראל ולא כתוב מתוך הלויים.

²⁵ וההסבר בזה הוא משום דלצד זה שהכהנים הם כח בפנ"ע ולא מכח הלוייה שבהם, אפשר לומר שהלויים החליפו את הבכורות, ולא הכהנים, וכשהבכורות עבדו הם עבדו רק את עבודת הלויים, ומלבד הבכורות היו גם כהנים שהקריבו את הקרבנות.

ולצד זה יש להבין נמי דהאיך היה ההסדר לפני שנבחר שבט לוי מי היה במקום הכהן ומי היה במקום הלוי, אבל לצד זה ניחא, דהבכורים היה במקום הלוי, והכהנים עשו העבודה שלהם.

²⁶ ולצד זה יש לתרץ הקשיא דהאיך יכול להיות ששבט לוי נבחר לפני שבט לוי נבחר להיות מקריב הקרבן, ולא במקום הלויים שזה ב' חלקים.

²⁷ וההסבר הוא דכיון דלצד זה נמצא דכל הכח של הכהן הוא ממה שהוא משבט לוי, א"כ מי שיש לו הכח, יש לו הכח על הכל ממילא אי אפשר לומר הבכורים רק היה במקום הלויים.

ולתרץ הקשיא האיך הבטיח ה' הכהונה לפני חטא העגל לצד זה י"ל ג' תירוצים.

(א) י"ל שהקב"ה הבטיח ליוכבד רק את הכהונה הגדולה דהיינו שהכהנים הגדולים שיוצאים מתוך הבכורות יצאו ממנה, וכך משמע

ביונתן ב' עוזיאל שתרגם על הכתוב ויעש להם בתים בית מלכותא ובית כהונתא רבתא, וכן משמע במדרש [שהובא בילקוט שמעוני בפרשתנו סי' תר"צ], וא"כ אם העבודה היתה נשארת בבכורות היה הכהן הגדול מצאצאיה של יוכבד כגון נדב שהוא בכור אהרן.

(ב) י"ל דיתכן שההבטחה היתה רק על בתי כהונה ולא על בתי לוייה, וכמו שמדוייק ביונתן שכתב רק כהונה גדולה ולא כתב לוייה, והא דכתב רש"י בשם המדרש בתי לוייה היינו מפני שבאמת כך היה.

(ג) י"ל שבתי לוייה קבלה היינו שבט לוי היה מיוחד ברוחניות גם בלי עבודת המקדש ועוד.

(ד) ועוד אפשר לבאר לפי צד זה שההבטחה ליוכבד "בית כהונה" הכהונה היא עפמ"כ הרמב"ן בפרשת אמור שרק בפרשה זאת כתוב אמור אל הכהנים בני אהרן, שבכל מקום לא מוזכר הכהנים, אלא רק בני אהרן כיון שבני אהרן בא לומר על עבודת הקרבנות, והכהנים בא לומר שיש להם קדושה מיוחדת, והוכיח הרמב"ן שהקדושה לא בגלל עבודתם בבית המקדש אלא זו קדושה עצמית, מהא דכהן בעל מום יש בו קדושה ואסור ליטמא למתים אע"פ שעבודתו פסולה ולפי יסוד זה אפשר לומר שאם הבכורות היו נשארים בעבודתם ולא חוטאים בעגל הם לבדם היו עובדים בבית המקדש והכהנים לא היו עובדים, והא דהובטח ליוכבד בתי כהונה פירוש שהיה נשאר שבט הכהנים לגבי קדושתן דאינה נובעת מעבודתן אלא קדושתן זה מעיין בפנ"ע וכמו שכתבנו לגבי לוייה שאע"פ שלא עבדו בביהמ"ק יש ייחוס של שבט לוי שלא השתעבדו כיון שלמדו תורה ומשור"ה לא חטאו בעגל ה"נ בכהנים יש ייחוס של קדושי עליון שהוא מעיין של קדושה שאסור להם ליטמא גם אם עבודתם בביהמ"ק פסולה וכדברי הרמב"ן והם בקדושתם התייחסו ליוכבד.

²⁸ בעצם יש להאריך הרבה בנפק"מ זה אבל מחמת חוסר הזמן לא אכתוב אלא בקיצור נמרץ.

איתא בגמ' במסכת [גיטין נט ע"ב] דכהן עולה לתורה, ואחריו לוי, ובמקום שאין כהן נתפרדה החבילה. והראשונים נחלקו אם מ"מ מותר להעלותו ראשון או דאינו עולה ראשון כלל.

ובערור השולחן [א"ח ס' קל"ה סי"א] הביא פירוש הראשון שאין הלוי עולה כלל, והקשה ע"ז מה לי אם יעלה ראשון, ותירץ וזה לשונו אם יעלה ראשון יאמרו דמדאורייתא קדים להישראל והתורה הקפידה דחייב קדימתו אינו אלא כשיש כהן דהתורה לא קידשה את הלוי רק במקום שיש כהן והלכן נשאר הלוי קרח מכאן ומכאן ואינו עולה כלל, והרא"ש ס"ל דוודאי גם בלא הכהן יש לו יותר קדושה מהישראל, דכתיב בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי הרי דמעצמו קדוש, ולכן בשו"ן הוא קודם להישראל, ורק בזה אינו במעלה כאשר בהיות הכהן דאילו הכהן קדים אף שהישראל גדול ממנו, וממילא דאז גם הלוי מקדים להישראל גם כשהישראל גדול ממנו אבל כשאין כהן רק אם הישראל גדול קצת במעלה יותר ממנו הרי הוא מקדימו עכ"ד.

לצד א' שהמעלה של שבט לוי היא מעלה בפני עצמו, אז כשאין כהן אז הלוי עולה.

לצד ב' שכל מעלת שבט לוי הוא בהיותו השבט שממנו נבחרו בתי כהונה, אז אם אין כהן אז ²⁹ אין הלוי עולה.

נפק"מ ג' ³⁰ האם יכולין ליתן מעשר ראשון לכהן.

לצד א' שהכהונה היא מעלה בפני עצמו, אז אינו יכול ליתן המעשר ראשון להכהן.

לצד ב' שכל מעלת שבט לוי הוא בהיותו השבט שממנו נבחרו בתי כהונה, נמצא דהכהן יש לו מעלת הלוי, אז אולי אפשר לתת לו מעשר ראשון במקום שאי אפשר לתת ללוויים או במקום שאין לויים.³¹

ובנוגע הקשיא היכן מצינו שקרח בא לחלוק גם על מעלת שבט הלוייה.

לצד ב' שכל מעלת שבט לוי הוא בהיותו השבט שממנו נבחרו בתי כהונה, אז יש לתרץ דכשקרח חלק על הכהונה אז ממילא חלק גם על הלוייה.

מקורות וביאורים

היוצא מהנ"ל שהמחלוקת אם כשאין כהן אז הלוי עולה, או אינו עולה כלל, תלי אם כל הכבוד שיש ללוי הוא רק מהכהן או מעצמו, וזה תלי בהחקירה הנ"ל.

[ובחתם סופר גיטין שם כתב דבר חדש, וזה לשונו: נקטינן אין שם כהן נתפרדה חבילה, לפירוש אחד אבד כבודו, יש לפרש דכל כבודו של לוי נתונים נתונים המה לאהרן לשרתו בקודש, ואם אין כאן כהן אין כאן מעלה ללוי, אמנם במרדכי איתא דכבודו של לוי משום כבודו של משה רבינו עליו השלום שהיה לוי וניתנה תורה על ידו, א"כ יש לומר אז קורין תלמיד חכם לפניו היינו כבודו של משה רבינו].

²⁹ וההסבר הוא דכיון דלצד זה נמצא דכל מעלת שבט הלוי הוא בהיותו השבט שנבחרו ממנו הכהנים, וא"כ נמצא דמה שהלוי עולה אחר הכהן אין זה מחמת מעלתו הוא, אלא אף זה קיום של הבדלת שבט הכהונה להודיע שהובדלה הכהונה וכל השבט אשר ממנו באה הכהונה, ולכן ליכא מעלת לוייה אלא כאשר הכהן עולה ואחריו עולה הלוי אך במקום שאין כהן נתפרדה החבילה, ושוב אין כאן מעלה ללוי.

³⁰ כדי להבין הנפק"מ יש להקדים. איתא בילקוט [פר' לך רמז עה] אבות הראשונים הפרישו תרומות ומעשרות, אברהם הפריש תרומה גדולה נתן למלכי צדק הרימותי ידי אל ה' ואין הרמה אלא תרומה כד"א והרמותם ממנו תרומת ה' וכו', יצחק הפריש מעשר שני וכו' יעקב הפריש מעשר ראשון הה"ד וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך.

ויש להקשות למה נתן אברהם למלכי צדק תרומה גדולה ולא מעשר ראשון, שהרי לא היה לוי, שעדיין לא היו הלויים, ואין לומר שאברהם לא הפריש רק תרומה, דהא כתיב גבי אברהם [בראשית יד] ויתן לו מעשר מכל, וכן גבי יצחק [שם כו] ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שעירים וגו', והביא שם רש"י מהמדרש [ב"ר סד ו] מפני מה מדד אותה מפני המעשרות והיינו שגם יצחק כבר עישר פירותיו, וכ"כ הרמב"ם [הלכות מלכים פ"ט ה"א] ויצחק הפריש מעשר וכו', וי"ל שתלי בהחקירה הנ"ל אם כהן הוה נמי לוי.

היוצא מהנ"ל בקיצור שהגר"ח מחדש שהכהנים הם שבט נפרד משבט לוי וזה תלי בהחקירה הנ"ל. [ועם יסוד זה שאברהם ויצחק הפרישו מעשר יש לתרץ קשיא אחרת, דאיתא במסכת כתובות [דף נ' ע"א] א"ר אילעא באושא התקינו המבזבו אל יבזבו יותר מחומש וכו' שמא יצטרך לבריות וכו' אמר רב נחמן ואיתימא רב אחא בר יעקב מאי קרא וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ומקשה בגמ' והא לא דמי עישורא בתרא לעישורא קמא ופירש"י דאחר שהוציא מעשר הראשון נשאר ט' חלקים ואח"כ כשבא לעשר את אותם הט' הרי המעשר הוא יותר קטן מהמעשר הראשון וא"כ אינם ביחד חומש, ומתרץ בגמ' אמר רב אשי אעשרנו לבתרא כי קמא כלומר מעשר שני יהא כראשון].

³¹ ולצד זה מובן במה שעזרא קנס את הלויים שלא עלו לארץ והנהיג לתת מעשר ראשון לכהנים [כתובות דף כ"ו ע"א ובמס' יבמות דף פ"ו ע"א], דבעצם יש להקשות דמדיון מה מגיע לכהנים מעשר ראשון יותר מישראל, אבל לצד זה שהכהנים הם חלק משבט לוי אז מובן למה דווקא מגיע להם המעשר ראשון.